

Asia: VN/33943/2025

Hallituksen esityksen luonnos laeiksi yliopistolain, ammattikorkeakoululain, opintotukilain 4 §:n ja korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta (tutkinto avoimena korkeakouluopetuksena)

Lausunnonantajan lausunto

Yleinen näkemyksenne esityksestä sekä tiivistelmä lausuntonne pääkohdista

Suomen Opettajaksi Opiskelevien Liitto SOOL ry suhtautuu esitykseen kriittisesti ja vastustaa avointen korkeakoulujen tutkinnonanto-oikeuden mahdollisuutta. Esityksen mukainen maksullinen väylä tutkinto-opintoihin palvelee pientä maksukykyistä kohderyhmää, tuottaa lisää hallinnollisen ja opetustyön rasitetta korkeakouluihin ja toimii perustavanlaatuisena epäkohtana suomalaisen koulutuspolitiikan perinteessä.

Opettajankoulutukseen ei tule päästä ilman soveltuvuutta mittaavaa hakuprosessia. Maksulliset tutkinto-opinnot eivät siten sovellu opettajankoulutukseen, ja olisivat vähintäänkin ongelmallisia sekä opiskelijavalinnan että laajempien vaikutusten osalta.

Näkemyksenne esityksen tavoitteista

SOOL näkee, että tavoite koulutus- ja osaamistason nostamisesta on tärkeä. Emme kuitenkaan usko, että esitys toimii tavoitteeseen nähden ratkaisevana tai kannatettavana ratkaisuna erittäin pienen ja rajatun kohderyhmän vuoksi. Tästä syystä esitys vahvistaa koulutuksellista epätasa-arvoa antaen maksukykyisille hakijoille eriarvoiset lähtökohdat ja vaatimukset tutkinto-opintoihin pääsemiseksi.

Emme myöskään näe korkeakoulujen yksityisen rahoituksen kehittämistä yleisenä periaatteena ole kannatettavana, vaikka taloudellisen tilanteen huomioiden sen hahmottaminen yhtenä tarpeellisenä ulottuvuutena tunnistetaan.

Näkemyksenne avoimena korkeakouluopetuksena järjestettävän tutkintokoulutuksen järjestämistä koskevista ehdotuksista (1. lakiehdotuksen 7 § ja 8 c § sekä 2. lakiehdotuksen 10 § ja 12 c §). Onko ehdotetussa sääntelyssä muutos- tai täsmennystarpeita?

Avoimen korkeakoulun ei tule myöntää tutkintoja. Avoimen korkeakoulun asema sivistävänä ja väyläopintoja tarjoavana instituutiona tulee säilyttää sellaisenaan. Väyläopintojen kautta maksukykyisillä hakijoilla on jo merkittävä etulyöntiasema opiskelijavalinnassa, joka perustuu avoimessa korkeakoulussa saatuihin tietoihin ja taitoihin. Esityksessä maksullisten tutkinto-opintojen pääsykriteereissä ei mitata opiskeluvalmiuksia tai soveltuvuutta alalle lainkaan, joka on itsessään kyseenalaista.

Opettajankoulutuksen näkökulmasta esitykset ovat jyrkästi mahdottomia. Opettajaopintoihin ei tule olla pääsyä ilman vahvaa soveltuvuutta mittaavaa karsintaa, kuten soveltuvuuskokeita, ja tätä karsintaa tulee myös nykyisestä kehittää. Soveltuvuutta mittaavalla opiskelijavalinnalla varmistetaan, että alalle opiskelemaan päätyvät ovat sekä tiedoilta ja taidoiltaan, että esimerkiksi arvoiltaan ja asenteeltaan opetus- ja kasvatusalalle sopivia hakijoita. Tämä on opinnoissa ja alalla pysymisen sekä osaamistason noston lisäksi yleinen turvallisuuskysymys. Opettajan tutkintoa ei voi saada pelkällä omalla päätöksellä, mikäli maksukykyä löytyy. Jos maksullisten tutkinto-opintojen osalta tehdään asiaa edistäviä päätöksiä, tulee sekä yliopistollisen että ammattikorkeakouluissa toteutetun opettajankoulutuksen olla jo lainsäädännöllisellä tasolla ulossuljettua maksullisina tutkintoina.

Näkemyksenne opiskelupaikkojen varaamiseen (ensikertalaiskiintiö) liittyvästä ehdotuksesta (1. lakiehdotuksen 36 b § sekä 2. lakiehdotuksen 28 b §)

Opiskelupaikkojen varaamiseen liittyy SOOLin näkökulmasta kolme merkittävää ongelmakohtaa.

Ensimmäisenä ensikertalaisstatuksen säilyttäminen maksulliseen koulutukseen osallistumisen yhteydessä muodostaa mahdollisuuden strategiselle ja selkeästi epäyhdenvertaiselle reitille, jossa maksullisia opintoja voi suorittaa "kunnes" tulee valituksi maksuttomaan tutkinto-ohjelmaan. Tällöin myöskään ensikertalaiskiintiöiden alkuperäinen tarkoitus ensikertalaisille hakijoille tarkoitettuna kohdennettuna toimenä ei toteudu.

Toisena esityksen mukaan maksullisiin tutkinto-opintoihin ei sovelleta yhden opiskeluoikeuden sääntöä. SOOL on jo aiemmin vastustanut nyt voimaan tullutta sääntöä, huomioiden "tuplatutkintojen" tarpeellisuuden esimerkiksi aineenopettajan kelpoisuuksia tuottavien opintojen saavuttamiseksi. On käsittämätöntä, että tämä mahdollisuus kuitenkin sallittaisiin opiskelijoille, joiden maksukyky riittää maksulliseen tutkinto-opiskeluun. Tällä epäyhdenvertaisella käytännöllä voi olla merkittäviä ja kauaskantoisia vaikutuksia muun muassa opiskelijoiden työllistymiseen.

Kolmas liittyy yleiseen periaatteeseen, jonka mukaan tutkinto-opintojen opiskelijavalinnan tulee perustua todettuun osaamiseen. Koska esityksen mukaisessa maksullisten tutkinto-opintojen opiskelijavalinnassa ei ole hakijan tietoja ja taitoja mittaavia (kielitaito pois lukien) ulottuvuuksia, on mahdollista, että tätä reittiä opintonsa ostavilla ei ole riittäviä opiskeluvalmiuksia suorittaa tutkinto. Tämän näkökulman arviointi puuttuu esityksestä täysin.

Näkemyksenne opintotukilakia koskevasta ehdotuksesta (3. lakiehdotus)

Maksullisten tutkinto-opintojen opiskelijoiden rajaaminen opintotuen ulkopuolelle korostaa entisestään sitä, että tämä mahdollisuus on suunniteltu ainoastaan korkeamman tuloluokan hakijoille. Tällöin opiskelumahdollisuudet sitoutuvat vahvemmin hakijan tai hänen lähipiirinsä maksukykyyn, mikä korostaa sosioekonomista eriarvoisuutta.

Maksullisten tutkinto-opintojen opiskelijoiden sisällyttäminen opintotuen piiriin puolestaan nostaa julkisia menoja ja vaatii merkittävää opintotukijärjestelmän uudistamista.

Näkemyksenne korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annettua lakia koskevasta ehdotuksesta (4. lakiehdotus)

Kuten opintotukilain kohdalla, myös tämä kirjaus korostaa entisestään sitä, että tämä mahdollisuus on suunniteltu ainoastaan korkeamman tuloluokan hakijoille.

Näkemyksenne esitysluonnoksen vaikutusarvioista vaikutusarviolajeittain. Mitkä ovat omat arvionne esityksen vaikutuksista? Puuttuuko esityksen vaikutusarvioista jotakin? Korkeakouluja pyydetään arvioimaan, miten ja missä laajuudessa esitysluonnoksen mukainen mahdollisuus suorittaa tutkinto avoimessa korkeakouluopetuksessa voitaisiin ottaa käyttöön sekä millä aikataululla. Lisäksi korkeakouluja pyydetään arvioimaan, millaisia vaikutuksia tämän käyttöönoton toteutumisella olisi korkeakoulujen muuhun avoimen korkeakouluopetuksen tarjontaan.

TALOUS

Maksullisen tutkinto-opintojen kuvaaminen korkeakoulujen mahdollisuutena ja autonomisesti säädeltävänä ulottuvuutena on epäuskottava. Maksullisen tutkintoväylän lakisääteisellä mahdollistamisella on huomattavat riskit siihen, että maksullisten tutkinto-opintojen määrää ja laajuutta tullaan hyödyntämään osana korkeakoulujen taloudellista ja strategista ohjaamista, ja siten pitkällä tähtäimellä voi heikentää korkeakoulujen perusrahoitusta. Riski on suorassa ristiriidassa esityksen heikentämiskiellon kanssa. Tämä riski on huomioitu myös luonnoksessa, ja sille on kattavaa näyttöä kansainvälisesti.

Yksityisen rahoituksen kasvattamisen arvio on esityksessä pitkälti auki. On huomioitava, että täyskätteellinen opintojen maksullisuus rajaa kohderyhmän merkittävästi pienemmäksi kuin avoimen korkeakoulun muiden opintojen tavoittaman ryhmän. Jo kahden edellisen avoimen opintojen maksujen korotukset ovat rajanneet avointen korkeakoulujen opintotarjonnan monien ulottumattomiin.

YHTEISKUNTA

Esityksessä on periaatteellisia ja perustavanlaatuisia ongelmakohtia yhteiskunnallisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Maksullisten tutkinto-opintojen mahdollisuuden avaaminen on oven avaaminen suomalaisen maksuttoman korkeakoulutuksen rapauttamiselle.

Esityksen tuloksena voi olla maltillinen osaamistason nosto, mutta tuskin juuri lainkaan vaikutusta laajempaan koulutustason nostoon. Maksullisten tutkinto-opintojen hintalappu on niin suuri, että maksuttomiin opintoihin hakeminen jäänee edelleen ensisijaiseksi hakukohteeksi. Muihin maksullisiin opintoihin, kuten valmennuskursseille tai avoimen opintoihin osallistuvat ovat valmiiksi vahvoilla hakuprosessissa, jolloin heillä on aivan eri tavalla mahdollisuus valita maksullisten ja maksuttomien opintojen välillä.

On myös epäselvää ja esityksessä puutteellisesti selvitetty, miten maksullisten tutkinto-opintojen mahdollisuus heijastuu valmistumisen jälkeiseen työelämään.

OPISKELIJAT

SOOL ei lähtökohtaisesti kannata opiskelijavalinnan vaihtoehtoja, jotka eivät perustu valinta- ja soveltuvuuskokeisiin. Opiskelijan osaamista ja soveltuvuutta alalle tulee mitata motivaation ja muiden opiskelunvalmiuksien näkökulmasta.

Maksullisten ja maksuttomien tutkinto-opintojen opiskelijoiden välisiä mahdollisia sosiaalisia ulottuvuuksia ei ole arvioitu esityksessä riittävästi.

KORKEAKOULUT

Kuten aiemmin mainittu, korkeakouluihin liittyvä vaikutusarvio on merkittävästi puutteellinen. SOOL on huolissaan siitä, että esitykseen kirjattu heikentämiskiellon valvominen ei ole riittävä.

Korkeakoulujen talouteen esityksellä on merkittäviä vaikutuksia, joita ei ole arvioitu etukäteen. On kyseenalaista, että korkeakoulujen talouden osalta arviointi on jätetty kuulemiskierrokselle. Ei ole realistista säädellä korkeakouluille uusia vaatimuksia, ilman että niiden vaikutuksia korkeakoulujen sisäiseen toimintaan arvioidaan ministeriöstä käsin. Tätä puutetta ei voida perustella korkeakoulujen autonomisuudella.

Henkilöstövaikutuksia ei ole arvioitu. Opettajankoulutuksen näkökulmasta vaikutukset ovat mittavia. Monien tutkintojen sisäänottomääriä on kasvatettu sekä tutkinto- että tilauskoulutuksen osalta, erityisesti varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksen osalta. Tämä jo nykyhetkessä haastaa korkeakouluja merkittävästi tilojen osalta sekä henkilöstön riittävyyden ja jaksamisen näkökulmasta. Muutamankin opiskelijan lisääminen kasvattaa opetushenkilöstön työpainetta huomattavasti, joka esim. kasvatustieteellisissä tiedekunnissa on jo merkittävää korostuneen opetuspainotteisuuden ja tutkimustyön risteyksessä. Tämä voi tarkoittaa tarvetta henkilöstön lisäämiselle, joka epäsuorasti kasvattaa maksullisten tutkinto-opintojen kuluja ilman, että niitä voidaan välttämättä huomioida opintojen hinnoittelussa. Korkeakouluilla on opetus- ja kasvatusalojen osalta jo merkittävää painetta lisätä koulutuspaikkojen määrää, ja tilauskoulutusta toteutetaan jo kattavasti, etenkin

pääkaupunkiseudulla. Tähän yhtälöön ei mahdu uutta kokonaisuutta, joka raskauttaa korkeakoulujen hallintoa ja opetushenkilöstöä entisestään.

SOOL kyseenalaistaa, onko siirtymistä maksullisesta maksuttomaan pakko mahdollistaa. Siirtymisen mahdollisuus entisestään vahvistaa maksullisten tutkintojen väylä-asemaa eikä tutkintolähtöisyyttä, ja asettaa jälleen opiskelijat eriarvoiseen asemaan maksukyvyn perusteella. Siirtymisen mahdollistaminen on myös esityksessä tunnistettu mahdollisena korkeakoulujen taloutta haastavana ja vaikeasti ennustettavana tekijänä.

Näkemyksenne esityksen voimaantuloaikataulusta (esitysluonnoksen mukaan ehdotetut lait tulisivat voimaan 1.8.2028)

SOOL pitää ehdotettua voimaantuloaikataulua (1.8.2028) epärealistisena ja riskialttiina näin laajan järjestelmämuutoksen toteuttamiseksi. Uudistusta ei tulisi viedä eteenpäin esitetystä aikataulusta ennen kuin vaikutusarviointia on laajasti täydennetty.

Muut huomiot ja näkökohdat

Suomen Opettajaksi Opiskelevien liitto SOOL ry kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta. Emme kannata lakiesitysten kokonaisuutta aiemmin perusteltujen syiden lisäksi yleisen, maksuttoman koulutuksen perinteen ja periaatteen valossa. Suomeen ei kuulu maksullinen väylä tutkintokoulutukseen.

SOOL ei voi olla kiinnittämättä huomiota siihen, että yhtäaikaisesti peruskoulutuksen kontekstissa tehdään merkittäviä ja tarpeellisia uudistuksia osaamistason nostamiseksi, mutta esityksessä mahdollistettaisiin reitti korkeakoulutukseen ilman osaamistason näyttöä. Maksukyky ei takaa osaamista.

On laajasti huomioitava se, että esitys on vahvasti vastustettu erityisesti niiden toimijoiden toimesta, joita tämä eniten koskettaa, eli korkeakoulujen ja opiskelijajärjestöjen toimesta.

Oras Riku
Suomen Opettajaksi Opiskelevien Liitto SOOL ry

Laakkonen Emppu
Suomen Opettajaksi Opiskelevien Liitto SOOL ry